

**Pielikums informatīvajam ziņojumam
“Par Latvijas pārstāvja starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās darbu 2019.gadā”**

I. IEVADS

1. Pielikums informatīvajam ziņojumam “Par Latvijas pārstāvja starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās darbu 2019.gadā” sniedz pārskatu par Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – Tiesa) pieņemtajiem nolēmumiem 2019.gadā.
2. 2019.gadā Tiesa pasludināja 9 nolēmumus Latvijas lietās, no kurām 4 lietās tika pasludināti spriedumi, savukārt 5 lietās tika pieņemti lēmumi. Turpinājumā hronoloģiskā secībā vispirms tiek apskatīti Tiesas spriedumi, un tad – lēmumi.

II. TIESAS NOLĒMUMU APKOPOJUMS

II.1. SPRIEDUMI

3. Lietā *Ēcis pret Latviju*¹ iesniedzējs, kuram 2001.gadā tika piespriests 20 gadu cietumsods par sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu, savā 2008.gada 12.decembrī iesniegtajā sūdzībā sūdzējās par atšķirīgo attieksmi pret vīriešiem un sievietēm, kas notiesāti par tāda paša vai līdzīga smaguma noziegumiem. Iesniedzējs norādīja, ka Latvijas sodu izpildes sistēmā visi ieslodzītie vīrieši, kas notiesāti par smagiem un sevišķi smagiem noziegumiem, cietumsodu uzsāk izciest slēgta tipa cietumā, savukārt sievietes cietumsodu par tāda paša smaguma noziegumiem automātiski uzsāk izciest daļēji slēgta tipa cietumā. Atšķirības soda izciešanas režīmā rada atšķirības arī ieslodzīto tiesībās, piemēram, tiesībās īslaicīgi atstāt brīvības atņemšanas iestādi. Iesniedzējs uzskatīja, ka šādas atšķirīgas attieksmes rezultātā viņam netika ļauts apmeklēt viņa tēva bēres un līdz ar to tika pārkāptas viņa Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 14.pantā (diskriminācijas aizliegums), skatot to kopsakarā ar 8.pantu (tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību), garantētās tiesības.

Pieņemamības stadija:

Tiesa noraidīja valdības izvirzīto argumentu, ka sūdzība nav pieņemama izskatīšanai pēc būtības, jo iesniedzējs nav vērsies Satversmes tiesā ar konstitucionālo sūdzību par Latvijas Sodu izpildes kodeksa 50.⁴pantu atbilstību Satversmei. Tiesa atzīmēja, ka iesniedzējs Satversmes tiesā bija vērsies trīs reizes, savu pēdējo sūdzību pamatojot ar tiem pašiem argumentiem, kurus viņš vēlāk izmantoja, formulējot savu pieteikumu Tiesā. Tiesa norādīja, ka visās trīs reizēs Satversmes tiesa atteicās ierosināt lietu, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 20.panta sesto daļu (juridiskais pamatojums ir acīmredzami nepietiekams prasījuma apmierināšanai). Savukārt tajās lietās, kurās Tiesa piekrita valdībai, ka persona nav pienācīgi izmantojusi iespēju vērsties Satversmes tiesā, personas konstitucionālās sūdzības bija noraidītas, jo Satversmes tiesa secināja, ka attiecīgā konstitucionālā sūdzība neatbilst Satversmes tiesas likuma 19.²pantam. Tiesas ieskatā Satversmes tiesas likuma 20.panta sestā daļa dod Satversmes tiesai zināmu rīcības brīvību, tādēļ Tiesa uzskatīja, ka Satversmes tiesa savā motivācijā atteikt izskatīt iesniedzēja individuālo sūdzību nepietiekamā juridiskā pamatojuma dēļ zināmā mērā jau bija paudusi attieksmi arī pret pašu sūdzības būtību.

Izskatīšana pēc būtības:

¹ *Ēcis pret Latviju* (iesniegums Nr.12879/09), Eiropas Cilvēktiesību tiesas palātas 2019.gada 10.janvāra spriedums.

Pievēršoties iesniedzēja sūdzības būtībai, Tiesa, atsaucoties uz tās iepriekšējo judikatūru, norādīja, ka jautājumi, kas saistīti ar ieslodzīto tiesībām apciemot slimu radnieku vai apmeklēt radnieka bēres, ietilpst ar Konvencijas 8.pantu aizsargāto tiesību uz ģimenes dzīves neaizskaramību tvērumā. Tāpat Tiesa secināja, ka iesniedzēja sūdzība ietilpst Konvencijas 14.panta tvērumā, kas aizliedz diskrimināciju uz identificējamu, objektīvu vai personisku pazīmju vai "statusa" pamata, jo viņš sūdzējās par atšķirīgu tiesību apjomu, kas balstījās uz notiesātās personas dzimumu. Turpinājumā Tiesa visupirms vērtēja, vai iesniedzējs atradās salīdzināmā situācijā ar notiesātajām sievietēm. Tiesa nepiekrīta valdības viedoklim, ka dažādu dzimumu notiesātās personas ir divas atšķirīgas un tādēļ savstarpēji nesalīdzināmas grupas. Tiesa norādīja, ka salīdzināmām grupām nav jābūt identiskām, lai jautājums ietilptu Konvencijas 14.panta tvērumā. Tiesa atzīmēja, ka šajā lietā jāsalīdzina vīrieši un sievietes, kas notiesāti par smaga vai sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu, proti, personas, kas ir izdarījušas tādu pašu vai līdzīgu noziegumu un ir par to notiesātas ar brīvības atņemšanu. Savukārt konkrētās sūdzības būtība ir saistīta ar veidu, kādā piemērojama soda režīms ietekmē notiesāto tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību, it īpaši attiecībā uz iespēju īslaicīgi atstāt brīvības atņemšanas iestādi sakarā ar tuva radnieka nāvi, un šis jautājums ir vienlīdz svarīgs visām notiesātajām personām. Tādēļ Tiesas ieskatā, ņemot vērā iesniedzēja sūdzības tvērumu, viņš atradās vienādā situācijā ar sievietēm, kuras ir notiesātas par tādu pašu vai līdzīgu noziegumu.

Turpinājumā Tiesa vērtēja, vai Latvijas Sodu izpildes kodeksā ietvertā atšķirīgā attieksme pret notiesātajām sievietēm un notiesātajiem vīriešiem ir objektīvi attaisnojama. Tiesa atgādināja, ka atšķirīgā attieksme pārkāpj Konvencijas 14.pantu, ja tai nav objektīva un sapratīga pamatojuma, proti, ja tai nav leģitīma mērķa vai ja izmantotie līdzekļi nav samērīgi ar šo mērķi. Pievēršoties konkrētajai lietai, Tiesa norādīja, ka jautājumos par ieslodzītajiem un sodu politiku valstīm ir plaša rīcības brīvība vērtēt, vai un cik lielā mērā atšķirības kopumā līdzīgās situācijās attaisno atšķirīgo attieksmi. Tajā pašā laikā Tiesa atzīmēja, ka dzimumu līdztiesības veicināšana šobrīd ir svarīgs mērķis Eiropas Padomes dalībvalstīs un būtu jāpierāda ļoti nopietni iemesli, lai atšķirīga attieksme tiktu atzīta par atbilstošu Konvencijai. Atbildot uz valdības argumentu, ka atšķirīgā attieksme bija nepieciešama, lai aizsargātu ieslodzītās sievietes, Tiesa atzina, ka pastāv dažādi starptautiskie instrumenti, kuru mērķis ir nodrošināt, ka ieslodzīto sieviešu specifiskās vajadzības tiek pienācīgi ņemtas vērā. Tāpat Tiesa piekrīta, ka ieslodzīto sieviešu specifisko vajadzību nodrošināšana nav jāuzskata par diskrimināciju. Tajā pašā laikā Tiesa norādīja, ka arī ieslodzījuma režīma kontekstā atšķirīgās attieksmes mērķim jābūt samērīgam ar izmantotajiem līdzekļiem. Pievēršoties Latvijas sodu izpildes sistēmai, Tiesa atzīmēja, ka tā balstās uz trīs cietumu tipiem un trīs dažādiem režīmiem katrā no šiem cietumiem. Tādējādi par smagu vai sevišķi smagu noziegumu notiesāts vīrietis, kas izcieš sodu slēgta tipa cietumā, neatkarīgi no soda režīma veida, nevarētu lūgt atļauju īslaicīgi atstāt cietumu, savukārt jebkura par analogisku noziegumu notiesāta sieviete varētu lūgt šādu atļauju, jo viņa sodu izciestu daļēji slēgta tipa cietumā. Tiesas ieskatā šādas atšķirības mazināšanai varētu palīdzēt tas, ka iesniedzēja lūgums tiktu individuāli izvērtēts. Tiesa arī atsaucās uz Eiropas Padomes Spīdzināšanas novēršanas komitejas pausto kritiku par brīvības atņemšanas soda progresīvo izpildi Latvijā, kurā visiem notiesātajiem noteikts piespriestā cietumsoda termiņš ir jāizcieš zemākajā (ierobežojošākajā) režīma pakāpē, jo Tiesas ieskatā ar drošību un cietuma režīmu saistītie jautājumi ir jāizlemj konkrētā cietuma administrācijai, ņemot vērā profesionālus un objektīvus kritērijus no vienas puses un notiesāto personu individuālo izvērtējumu no otras puses.

Lai gan Tiesa piekrīta valdības viedoklim, ka nav nepieciešams attiecībā uz notiesātajām sievietēm piemērot ierobežojošāku cietuma režīmu nekā tas ir objektīvi nepieciešams, Tiesas

ieskatā šis princips tādā pašā mērā ir jāpiemēro arī attiecībā uz notiesātajiem vīriešiem. Tāpat Tiesa uzsvēra Eiropā pēdējā laikā izteikto tendenci izmantot cietumsodu rehabilitējošiem mērķiem un to, ka šī pieeja ir jāpiemēro neatkarīgi no pastrādātā nozieguma smaguma, piespriestā cietumsoda ilguma un notiesātā dzimuma. Tiesa atzīmēja, ka saiknes ar ģimeni uzturēšana ir būtisks līdzeklis visu ieslodzīto sociālajai reintegrācijai un rehabilitācijai neatkarīgi no viņu dzimuma. Savukārt iespēja īslaicīgi atstāt brīvības atņemšanas iestādi ir viens no veidiem kā sekmēt notiesāto personu sociālo reintegrāciju. Ņemot vērā šos apsvērumus, kā arī neizslēdzot to, ka zināmas atšķirības sodu politikā attiecībā uz notiesātajām sievietēm un notiesātajiem vīriešiem varētu tikt attaisnotas, Tiesa secināja, ka absolūts aizliegums notiesātajiem vīriešiem īslaicīgi atstāt cietumu, lai apmeklētu tuva radnieka bēres, nekādā veidā nesekmē nepieciešamību nodrošināt notiesāto sievietu īpašās vajadzības. Šo iemeslu dēļ Tiesa ar piecām balsīm pret divām secināja, ka ir pieļauts Konvencijas 14.panta, skatot to kopsakarā ar 8.pantu, pārkāpums.

Tiesas spriedumam ir pievienots divu tiesnešu – *Yonko Grozev* (Bulgārija) un *Siofra O'Leary* (Īrija) – atsevišķais nepiekrītošais viedoklis.

Piešķirtā kompensācija:

Iesniedzējs bija lūdzis piespriest viņam kompensāciju 20 000 EUR apmērā par morālo kaitējumu, taču Tiesa šo prasību apmierināja tikai daļēji, atlīdzībā piespriežot 3 000 EUR.

Sprieduma spēkā stāšanās:

Tiesas palātas spriedums stājās spēkā 2019.gada 24.jūnijā.

4. Lietā *Kangers pret Latviju*² iesniedzējs savā 2010.gada 2.jūnija sūdzībā Tiesai sūdzējās par to, ka viņš tika atzīts par vainīgu administratīvā pārkāpuma atkārtotā izdarīšanā, lai gan viņa tiesas process par pirmo administratīvo pārkāpumu (transportlīdzekļa vadīšana, ja ir spēkā transportlīdzekļu vadīšanas tiesību izmantošanas aizliegums) vēl nebija noslēdzies. Iesniedzēja ieskatā tādējādi tika pārkāpta Konvencijas 6.panta 2.punktā garantētā nevainīguma prezumpcija.

Pieņemamības stadija:

Izvērtējot sūdzības pieņemamību izskatīšanai pēc būtības, Tiesa noraidīja valdības izvirzīto argumentu, ka sūdzība nav pieņemama izskatīšanai pēc būtības, jo iesniedzējs nav izsmēlis pieejamos nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus, proti, viņš iesniedza sūdzību Tiesā vēl pirms bija noslēdzies administratīvā pārkāpuma process par sākotnējo administratīvo pārkāpumu. Tiesas ieskatā, vēlāka iespēja pārsūdzēt nolēmumu par administratīvā pārkāpuma atkārtoto izdarīšanu neskar iesniedzēja sūdzību par to, ka viņš tika atzīts par vainīgu administratīvā pārkāpuma atkārtotā izdarīšanā priekšlaikus, pārkāpjot nevainīguma prezumpciju. Tādēļ Tiesa secināja, ka iesniedzējam nebija jāgaida sākotnējo administratīvā pārkāpuma par atkārtotību noslēgums pirms vēršanās Tiesā.

Tiesa nepiekrita arī valdības izvirzītajam argumentam, ka iesniedzējs nevar sevi uzskatīt par “cietušo” Konvencijas izpratnē, jo pirmais administratīvā pārkāpuma process bija noslēdzies, konstatējot iesniedzēja vainu transportlīdzekļa vadīšanā, ja ir spēkā transportlīdzekļu vadīšanas tiesību izmantošanas aizliegums. Tiesa norādīja, ka iesniedzēja atzīšana par vainīgu pirmajā procesā nenoliedz iesniedzēja primārās tiesības netikt uzskatītam par vainīgu, kamēr viņa vaina netiek konstatēta likumā noteiktajā kārtībā. Tādēļ Tiesa secināja, ka hronoloģiski vēlāk pieņemtais nolēmums, ka iesniedzējs ir vainīgs

² *Kangers pret Latviju* (iesniegums Nr.35726/10), Tiesas 2019.gada 14.marta spriedums.

sākotnējā administratīvā pārkāpuma izdarīšanā, neietekmē viņa kā “cietušā” statusu Konvencijas izpratnei sūdzībai par to, ka viņš tika uzskatīts par vainīgu administratīvā pārkāpuma atkārtotā izdarīšanā priekšlaikus, un pārkāpjot nevainīguma prezumpciju.

Apstrīdot sūdzības pieņemamību, valdība bija izvirzījusi arī argumentu, ka iesniedzējam nav nodarīts būtisks kaitējums, jo iespējamais pārkāpums nesasniedz tādu smaguma pakāpi, lai iesniedzēja sūdzība tiktu izskatīta starptautiskajā tiesā. Noraidot valdības izvirzīto argumentu, Tiesa visupirms norādīja, ka nevainīguma prezumpcija ir viens no taisnīga procesa pamatelementiem un kā procesuāla tiesība galvenokārt kalpo aizstāvības tiesību garantēšanai, vienlaikus arī palīdzot aizsargāt apsūdzētā godu un cieņu. Tāpat Tiesa atzīmēja, ka šajā lietā piemērotās sankcijas nevar uzskatīt par nenozīmīgām, jo iesniedzējam tika piemērota ne tikai lielāka soda nauda, bet tika noteikts arī piecu dienu administratīvais arests.

Izskatīšana pēc būtības:

Pievēršoties iesniedzēja sūdzības būtībai, Tiesa visupirms definēja sūdzības tvērumu. Norādot, ka iesniedzēja sūdzība par pirmo administratīvā pārkāpuma procesu, kurā viņam tika piemērots liegums divus gadus vadīt transportlīdzekli, ir iesniegta neievērojot sešu mēnešu termiņu, Tiesa savu vērtējumu sniedza tikai par nevainīguma prezumpcijas iespējamo pārkāpumu otrajā administratīvā pārkāpuma procesā, kurā iesniedzējs tika atzīts par vainīgu administratīvā pārkāpuma atkārtotā izdarīšanā.

Turpinājumā Tiesa, atsaucoties uz savu judikatūru, atgādināja Konvencijas 6.panta 2.punktā ietvertos pamatprincipus – nevainīguma prezumpcija aizsargā tiesības netikt uzskatītam par vainīgu, kamēr likumā noteiktajā kārtībā netiek pierādīts pretējais, un kā procesuāla garantija tā izvirza prasības pierādīšanas nastas sadalei, juridiskām faktu un tiesību prezumpcijām, privilēģijai neliecināt pret sevi, pirmstiesas publicitātei, kā arī lietu iztiesājošu tiesnešu vai citu amatpersonu pāragriem izteikumiem par apsūdzētā vainu. Tiesa uzsvēra, ka tikai spēkā stājies galīgais tiesas nolēmums, ar kuru atzīta personas vaina, izbeidz nevainīguma prezumpciju.

Pievēršoties lietas faktiem, Tiesa konstatēja, ka nacionālās tiesas, atsaucoties uz pirmā administratīvā pārkāpuma protokolu, secināja, ka iesniedzējs ir atkārtoti vadījis transportlīdzekli laikā, kad viņam bija spēkā transportlīdzekļu vadīšanas tiesību izmantošanas aizliegums, lai gan pirmajā administratīvā pārkāpuma procesā vēl nebija pieņemts galīgais nolēmums. Tiesas ieskatā secinājums par pārkāpuma atkārtotību skaidri norādīja uz nacionālo tiesu pārliecību, ka iesniedzējs ir izdarījis arī pirmo pārkāpumu. Attiecībā uz valdības izvirzīto argumentu, ka nacionālās tiesas balstījās uz pamatotu fakta prezumpciju, paliekot saprātīgās robežās, Tiesa piekrita valdībai, ka šāda fakta un tiesību prezumpcija sastopama ikvienā tiesību sistēmā un ka Konvencija šādu prezumpciju neaizliedz. Tajā pašā laikā Tiesa atzīmēja, ka Konvencijas 6.panta 2.punkta kontekstā pret šādām fakta un tiesību prezumpcijām nedrīkst izturēties vienaldzīgi – valstīm tās jāaglabā saprātīgās robežās, ņemot vērā jautājuma svarīgumu un nodrošinot tiesības uz aizstāvību. Tiesa atzina, ka ir svarīgi garantēt, ka konstatētie ceļu satiksmes drošības pārkāpumi nepaliek nesodīti. Tomēr attiecībā uz iesniedzējam piemēroto sodu Tiesa atzīmēja, ka par atkārtotu pārkāpuma izdarīšanu iesniedzējam otrajā administratīvā pārkāpuma procesā tika piemērota ne tikai lielāka soda nauda, bet arī noteikts administratīvais arests uz piecām dienām. Turklāt arests iesniedzējam bija jāizcieš pirms bija noslēdzies pirmais administratīvā pārkāpuma process. Tiesa norādīja, ka lietās par faktu vai tiesību prezumpciju tā īpaši vērtē procesuālās garantijas un tiesību aizsardzības līdzekļus, kas pieejami apsūdzētajam, lai atspēkotu šādas prezumpcijas. Šajā lietā prezumpcija attiecās uz faktu, ka

iesniedzējs izdarīja administratīvo pārkāpumu, kas bija cita administratīvā procesa priekšmets. Nacionālās tiesas uzskatīja, ka administratīvā pārkāpuma protokols par pirmo administratīvo pārkāpumu bija saistošs procesā sakarā ar atkārtoto administratīvo pārkāpumu, lai gan iesniedzēja apelācijas sūdzība par pirmo administratīvo pārkāpumu vēl nebija izskatīta. Ņemot vērā minēto, Tiesa konstatēja, ka iesniedzējam nebija procesuālu iespēju atspēkot šo prezumpciju, un secināja, ka Rīgas apgabaltiesas spriedums, ar kuru iesniedzējs tika atzīts par vainīgu administratīvā pārkāpuma atkārtotā izdarīšanā pārkāpa iesniedzēja tiesības netikt uzskatītam par vainīgu kamēr viņa vaina netiek konstatēta likumā noteiktajā kārtībā. Šo iemeslu dēļ Tiesa ar sešām balsīm pret vienu secināja, ka ir pieļauts Konvencijas 6.panta 2.punkta pārkāpums.

Tiesas spriedumam ir pievienots tiesneša *Siofra O'Leary* (Īrija) atsevišķais nepiekrītošais viedoklis.

Piešķirtā kompensācija:

Iesniedzējs bija lūdzis piespriest viņam kompensāciju 15 000 EUR apmērā par nodarīto morālo kaitējumu, taču Tiesa uzskatīja, ka Konvencijas 6.panta 2.punkta pārkāpuma konstatēšana ir pietiekams atlīdzinājums. Tāpat iesniedzējs lūdza piešķirt viņam 1 696,12 EUR materiālo zaudējumu atlīdzināšanai un 762,30 EUR tiesāšanās izdevumu atlīdzināšanai. Tiesa piešķīra iesniedzējam 762,30 EUR tiesāšanās izdevumu atlīdzināšanai.

Sprieduma spēkā stāšanās:

Tiesas spriedums stājās spēkā 2019.gada 9.septembrī.

5. Lietā *Andersone pret Latviju*³ iesniedzēja savā Tiesai 2011.gada 7.decembrī iesniegtajā sūdzībā sūdzējās par vairāk nekā 12 gadus ilgušo civillietas izskatīšanu nacionālajās tiesās, uzskatot, ka tādējādi ir pārkāptas viņas Konvencijas 6.panta 1.punktā garantētās tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā.

Pieņemamības stadija:

Sūdzības pieņemamība izskatīšanai pēc būtības atsevišķi netika vērtēta.

Izskatīšana pēc būtības:

Tiesa visupirms atgādināja tās judikatūrā nostiprināto principu, ka katras tiesvedības ilgums ir jāvērtē konkrētās lietas faktu gaismā un ņemot vērā lietas sarežģītību, iesniedzēju un kompetento iestāžu rīcību un procesā skartās intereses. Tiesa atgādināja, ka tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā ir pārkāptas tikai tad, ja aizkavēšanās radusies valsts rīcības rezultātā. Savukārt personai ir tikai jāizrāda centība, veicot ar viņu saistītās procesuālās darbības, jāatturas no novilcināšanas taktikas izmantošanas un jāizmanto nacionālajos tiesību aktos pieejamie mehānismi, lai saīsinātu tiesvedību.

Pievēršoties lietas apstākļiem, Tiesa visupirms konstatēja, ka tiesvedība ilga 12 gadus trijās tiesu instancēs. Tāpat Tiesa atzīmēja, ka civillieta nebija sarežģīta. Vērtējot iesniedzējas rīcību, Tiesa norādīja, ka, lai gan iesniedzēja un viņas pārstāvis vairākas reizes neattaisnoti neieradās uz tiesas sēdēm, tas īpaši neietekmēja procesa kopējo ilgumu. Savukārt attiecībā uz iesniedzējas sākotnējās prasības grozīšanu Tiesa atzina, ka iesniedzēja varēja paredzēt un viņai bija jāņem vērā, ka, grozot sākotnējo prasības pieteikumu, lieta tiks skatīta no jauna. Tāpat Tiesa atzina, ka iesniedzēja nav izrādījusi pietiekamu centību, veicot procesuālās

³ *Andersone pret Latviju* (iesniegums Nr.301/12), Tiesas 2019.gada 5.septembra spriedums.

darbības, kas bija nepieciešamas, lai saņemtu eksperta atzinumu, jo iesniedzēja nebija laicīgi iesniegusi balsis paraugu nepietiekamu finanšu līdzekļu dēļ. Lai gan Tiesa neuzskatīja, ka iesniedzēju var vainot par to, ka viņa nespēja segt eksperta atzinuma izmaksas, tajā pašā laikā Tiesa norādīja, ka šajos kavējumos nevar vainot arī valsti.

Vērtējot kompetento iestāžu rīcību, Tiesa atzīmēja, ka lietas izskatīšana tika atlikta 9 reizes, kavējot procesu par vairāk nekā 3 gadiem. Tiesa arī konstatēja kopumā gandrīz 3 gadus ilgu bezdarbības periodu, kad apelācijas un kasācijas instancēs lietā nenotika nekādas darbības.

Nemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, Tiesa secināja, ka izskatāmajā lietā tiesvedības ilgums bija pārmērīgs un ka ir pieļauts Konvencijas 6.panta 1.punkta pārkāpums.

Piešķirtā kompensācija:

Iesniedzēja bija lūgusi piespriest viņai kompensāciju aptuveni 71 144 EUR apmērā par morālo un materiālo kaitējumu, taču Tiesa šo prasību apmierināja tikai daļēji, atlīdzībā piespriežot 6 000 EUR.

Sprieduma spēkā stāšanās:

Tiesas spriedums stājās spēkā 2019.gada 5.septembrī.

6. Lietā *Andersena pret Latviju*⁴ savā 2017.gada 20.novembrī iesniegtajā sūdzībā Tiesai iesniedzēja, atsaucoties uz Konvencijas 8.pantu, sūdzējās, ka Latvijas tiesas, izskatot pieteikumu, kas bija iesniegts saskaņā ar Hāgas Konvenciju par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem (turpmāk – Hāgas Konvencija), nebija pienācīgi izvērtējušas viņas iebildumus saistībā ar riskiem, kuriem būtu pakļauts bērns, viņu atgriežot Norvēģijā. Atsaucoties uz Konvencijas 6.pantu, iesniedzēja sūdzējās, ka tiesas procesā bija pieļauti vairāki trūkumi: pirmās instances tiesas sēdes notika bez iesniedzējas un viņas pilnvarotā pārstāvja klātbūtnes; viņas lūgums izskatīt blakus sūdzību mutvārdu procesā tika noraidīts; viņa nebija informēta par otrās puses atbildes apsvērumiem uz viņas blakus sūdzību; un viņai netika nosūtīts Rīgas apgabaltiesas lēmums.

Sūdzība par Konvencijas 6.panta iespējamu pārkāpumu

Pieņemamības stadija:

Vērtējot sūdzības par Konvencijas 6.panta pārkāpumu pieņemamību izskatīšanai pēc būtības, Tiesa noraidīja valdības argumentu, ka jautājumi, kas attiecas uz Hāgas Konvencijas piemērošanu, atrodas ārpus Konvencijas 6.panta tvēruma, jo lietā nav strīda par civilām tiesībām un pienākumiem. Lai gan Tiesa piekrita valdībai, ka tiesvedībā, kas ierosināta, pamatojoties uz Hāgas Konvenciju, netiek pēc būtības izlemti jautājumi par bērna aizgādību un dzīvesvietas noteikšanu, tomēr Tiesa uzsvēra, ka šādā tiesvedībā izskata strīdu par tiesībām atgriezt bērnu viņa pastāvīgās dzīvesvietas valstī. Šādas tiesības izriet gan no pašas Hāgas konvencijas, gan arī ir atzītas Latvijas normatīvajā regulējumā šīs konvencijas izpildei, un tāpēc šāda veida strīdi ietilpst Konvencijas 6.panta tvērumā.

Izskatīšana pēc būtības:

Visupirms Tiesa pievērsās iesniedzējas sūdzībai par to, ka pirmās instances tiesas sēde notika bez viņas klātbūtnes un viņas lūgums izskatīt blakus sūdzību mutvārdu procesā tika noraidīts. Tiesa norādīja, ka Konvencijas 6.pants negarantē tiesības personīgi piedalīties civillietas izskatīšanā tiesā, bet drīzāk tas garantē vispārīgākas tiesības efektīvi sniegt

⁴ *Andersena pret Latviju* (iesniegums Nr.79441/17), Eiropas Cilvēktiesību tiesas palātas 2019.gada 19.septembra spriedums.

viedokli par lietu. Gadījumos, kad persona nevar personīgi piedalīties tiesas sēdē, to var darīt ar pilnvarotā pārstāvja starpniecību. Tāpat Tiesa atzīmēja, ka apelācijas instancē prasības nav tik stingras, ja pirmajā instancē lieta tika izskatīta mutvārdu procesā. Pievērsoties lietas faktiem, Tiesa konstatēja, ka pirmās instances tiesas pirmā sēde tika atlikta pēc iesniedzējas lūguma. Savukārt otrajā tiesas sēdē iesniedzēju pārstāvēja viņas pilnvarotā advokāte. Tiesa noraidīja iesniedzējas argumentu, ka viņa vēlējās pilnvarot tikai otro pilnvarā norādīto advokātu, jo pilnvara nepārprotami attiecās uz abiem advokātiem. Tāpat Tiesa atzīmēja, ka advokāte neuzstāja uz tiesas sēdes atlikšanu iesniedzējas neierašanās dēļ. Turklāt iesniedzējai nebija liegta iespēja lūgt blakus sūdzības izskatīšanu mutvārdu procesā – ko viņa arī bija darījusi – taču lēmuma pieņemšana par mutvārdu procesa nepieciešamību bija Rīgas apgabaltiesas ziņā. Tiesa piekrita nacionālajai tiesai, ka iesniedzēja savā lūgumā nebija noformulējusi nevienu iemeslu, kas pamatotu mutvārdu procesa nepieciešamību. Tāpat Tiesa atzīmēja, ka iesniedzēja nebija norādījusi savas neierašanās pirmās instances tiesas pirmajā sēdē iemeslus. Tādējādi Tiesa secināja, ka nevar atzīt par nepamatotu Rīgas apgabaltiesas lēmumu izskatīt iesniedzējas blakus sūdzību rakstveida procesā.

Turpinājumā Tiesa pievērsās iesniedzējas sūdzībai par to, ka viņa nebija informēta par otrās puses iesniegtajiem apsvērumiem uz viņas blakus sūdzību. Visupirms Tiesa atgādināja, ka pušu procesuālās vienlīdzības princips un tiesības uz sacīkstes principā balstītu tiesvedību ir “taisnīgas tiesas” jēdziena būtiskas sastāvdaļas. Tās uzliek pienākumu nodrošināt taisnīgu līdzsvaru starp pusēm. Turklāt tiesības uz sacīkstes principā balstītu tiesvedību ietver pušu tiesības zināt un sniegt viedokli par visiem iegūtiem pierādījumiem un iesniegtiem apsvērumiem.

Tiesa atzina, ka tiesvedībās, kas ierosinātas pamatojoties uz Hāgas konvenciju, jārikojas ļoti ātri, jo papildu laiks var neatgriezeniski ietekmēt attiecības starp bērnu un vecāku, kurš nedzīvo kopā ar bērnu. Tomēr Tiesa arī norādīja, ka tiesas procesa specifika nevar attaisnot procesuālās vienlīdzības principa un tiesību uz sacīkstes principa balstītu tiesvedību neievērošanu. Lai gan saskaņā ar piemērojamajām Civilprocesa likuma normām konkrētajā lietā pretējai pusei nebija pienākuma iesniegt atbildes apsvērumus uz iesniedzējas blakus sūdzību, iesniedzējas vīrs šo iespēju bija izmantojis, un viņa apsvērumi tieši attiecās uz blakussūdzības būtību. Taču iesniedzēja par šiem atbildes apsvērumiem uzzināja tikai tad, kad saņēma Rīgas apgabaltiesas lēmumu, kurā tie bija apkopoti. Vērtējot šo situāciju, Tiesa, atsaucoties uz tās judikatūru, norādīja, ka personai ir tiesības tikt informētam un sniegt viedokli par pretējās puses atbildes apsvērumiem, un tādēļ secināja, ka Rīgas apgabaltiesai bija pienākums informēt iesniedzēju par atbildes apsvērumiem un par iespēju sniegt par tiem rakstisku viedokli. Tāpat Tiesa atzīmēja, ka nacionālais regulējums neuzlika pienākumu informēt iesniedzēju par pretējās puses atbildes apsvērumiem. Tiesas ieskatā, šāda trūkuma dēļ var rasties situācijas, kuras nav savienojamas ar tiesībām uz sacīkstes principā balstītu tiesvedību. Tiesa arī norādīja uz zināmu procesuālo neskaidrību attiecībā uz pušu tiesībām iesniegt papildinformāciju un piemērojamajiem procesuālajiem termiņiem, jo blakus sūdzības izskatīšanas laikā abas puses turpināja apmainīties ar apsvērumiem un to papildinājumiem, daži no kuriem tiesā tika saņemti jau pēc tiesas lēmuma pieņemšanas. Šajā sakarā Tiesa atsauca uz valsts pienākumu pienācīgi nodrošināt, lai Konvencijas 6.pantā garantētās tiesības varētu tikt īstenotas efektīvi. Visbeidzot Tiesa pievērsās valdības argumentam, ka visi iesniegtie apsvērumi tika ievietoti elektroniskajā tiesu sistēmā, kur tie bija pieejami pušu pārstāvjiem. Šajā sakarā Tiesa atzīmēja, ka iesniedzēja bija atsaukusi advokātei izsniegto pilnvaru un tādēļ nav saņēmusi informāciju par pretējās puses atbildes apsvērumiem. Tiesa noraidīja valdības iebildumu, ka iesniedzējai saskaņā ar Civilprocesa likuma normām bija pienākums paziņot kompetentajai tiesai par pārstāvības maiņu vai izbeigšanu, jo Tiesas ieskatā iesniedzēja ar savām darbībām to jau bija izdarījusi. Proti,

iesniedzēja pati savā vārdā bija iesniegusi Rīgas apgabaltiesā blakus sūdzību, un Rīgas apgabaltiesa savā iesniedzējai adresētajā vēstulē bija apstiprinājusi blakus sūdzības saņemšanu un informējusi par lēmuma pieņemšanas datumu. Tiesa uzskatīja, ka šādā situācijā Rīgas apgabaltiesai bija jāizdara secinājumi par iespējamām izmaiņām iesniedzējas pārstāvībā un šaubu gadījumā jāpārbauda, vai blakus sūdzības procesā ir spēkā esošs advokāta orderis. Tā kā tas netika izdarīts, iesniedzējai nekļuva zināms par pretējās puses iesniegtajiem atbildes apsvērumiem un viņai nebija iespējas uz tiem atbildēt. Kā secināja Tiesa, šis apstāklis liedza iesniedzējai efektīvi piedalīties blakus sūdzības izskatīšanā Rīgas apgabaltiesā, un tādējādi netika nodrošinātas pušu līdztiesības un tiesības uz sacīkstes principa balstītu tiesvedību.

Šo iemeslu dēļ, Tiesa vienbalsīgi secināja, ka ir pieļauts Konvencijas 6.panta pārkāpums.

Sūdzība par Konvencijas 8.panta iespējamu pārkāpumu

Pieņemamības stadija:

Lemjot par sūdzības par Konvencijas 8.panta pārkāpumu pieņemamību, Tiesa noraidīja valdības iebildumu, ka sūdzības Tiesai iesniegšanas brīdī iesniedzēja vēl nebija izsmēlusi pieejamos nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus, jo viņa nebija lūgusi apturēt atgriešanas rīkojuma izpildi. Kā norādīja Tiesa, vēlākā procesa stadijā iesniedzēja šādu lūgumu iesniedza, un tas tika apmierināts, bet vēlāk pārskatīts apelācijas instancē. Tādēļ Tiesa uzskatīja, ka iesniedzēja bija izsmēlusi visus viņai pieejamos tiesību aizsardzības līdzekļus.

Izskatīšana pēc būtības:

Vērtējot iesniedzējas sūdzību pēc būtības, Tiesa, atsaucoties uz tās judikatūrā nostiprināto metodoloģiju, vērtēja, vai iejaukšanās iesniedzējas tiesībās uz ģimenes dzīves neaizskaramību bija noteikta ar likumu, vai tai bija likumīgs mērķis, un vai tā bija nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā. Vērtējot, vai iejaukšanās iesniedzējas tiesībās bija noteikta ar likumu, Tiesa norādīja, ka nacionālās tiesas bija rūpīgi izvērtējušas iesniedzējas iebildumus pret Hāgas konvencijas 3.panta piemērošanu un skaidri pamatojušas savus secinājumus, un viņu pieeja nav bijusi patvaļīga. Tiesa norādīja, ka tādējādi tai nebija pamata apšaubīt nacionālo tiesu secinājumus par Hāgas konvencijas 3.panta piemērošanu, un secīgi iejaukšanās iesniedzējas tiesībās bija noteikta ar likumu. Tāpat Tiesa piekrita, ka lēmuma par iesniedzējas bērna atgriešanos Norvēģijā likumīgais mērķis bija bērna un bērna tēva tiesību un pamatbrīvību aizsardzība. Turpinājumā Tiesa vērtēja, vai iejaukšanās iesniedzējas tiesībās bija nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā. Proti, Tiesa vērtēja, vai lēmumu pieņemšanas procesā tika pienācīgi izvērtēti riski, kuriem iesniedzējas ieskatā viņas bērns tiktu pakļauts pēc atgriešanās Norvēģijā, un vai tiesas bija pārliecinājušās par reālu un atbilstošu aizsardzības mehānismu esamību Norvēģijā. Tiesa atzīmēja, ka tas, ka nacionālās tiesas bija noraidījušas noteiktos pierādījumus un informāciju kā nepamatotu, nenozīmē, ka tās nebija ņēmušas vērā "bērna labākās intereses". Attiecībā uz tiem argumentiem, kurus, kā apgalvoja iesniedzēja, nacionālās tiesas nebija ņēmušas vērā, Tiesa atzīmēja, ka iesniedzēja tos nav izvirzījusi nacionālajā līmenī. Tāpat Tiesa uzsvēra, ka iesniedzējas apgalvojumi par vardarbību ģimenē bija viens no galvenajiem jautājumiem nacionālajā tiesvedībā. Latvijas tiesas bija izvērtējušas visus viņu rīcībā esošos pierādījumus par iespējamo vardarbību no iesniedzējas vīra puses, it īpaši pievēršoties abu pušu iesniegto pierādījumu pretrunīgumam, un secinot, ka lielākā daļa pierādījumu vardarbības faktu neapstiprināja. Tāpat Latvijas tiesas bija ņēmušas vērā, ka iesniedzēja nebija iesaistījusi Norvēģijas tiesībsargājošās iestādes un to, ka viņa bija izvairījies no konflikta risināšanas. Tiesa īpaši atzīmēja, ka Latvijas tiesas bija rūpīgi izvērtējušas visus iesniedzējas sniegtos apsvērumus, sniedzot tiem pienācīgu vērtējumu procesuālajos nolēmumos pat tad, ja tiesas tiem nepiekrita. Latvijas tiesas arī bija izvērtējušas atbilstoša institucionālā aizsardzības mehānisma esamību Norvēģijā, par ko

liecināja atsauces uz Norvēģijas iestādēm, kuras jau bija iesaistītas ģimenes strīdā. Visbeidzot Tiesa atzīmēja, ka tās konstatētā procesuālā rakstura nepilnība blakus sūdzības izskatīšanā Rīgas apgabaltiesā nekādā veidā neietekmēja to, ka tiesvedības gaitā kopumā tika ievērotas iesniedzējas un viņas meitas likumīgās intereses. Tiesas ieskatā Latvijas tiesas bija ņēmušas vērā visus to rīcībā iesniegtos pierādījumus un argumentus, un to lēmumi bija pienācīgi pamatoti, kas ļāva Latvijas tiesām panākt taisnīgu līdzsvaru starp konkurējošajām interesēm, vienlaikus nodrošinot bērna labāko interešu ievērošanu.

Šo iemeslu dēļ, Tiesa vienbalsīgi secināja, ka nav pieļauts Konvencijas 8.panta pārkāpums.

Piešķirtā kompensācija:

Iesniedzēja bija lūgusi piespriest viņai kompensāciju 50 000 EUR apmērā par morālo kaitējumu, taču Tiesa šo prasību apmierināja tikai daļēji, atlīdzībā piespriežot 2 000 EUR.

Sprieduma spēkā stāšanās:

Tiesas palātas spriedums stājies spēkā 2020.gada 24.februārī.

II.2. LĒMUMI⁵

7. Lietā *Peršteina pret Latviju*⁶ savā 2013.gada 13.maijā iesniegtajā sūdzībā Tiesai iesniedzēja, atsaucoties uz Konvencijas 6.panta 1. un 2.punktu (tiesības uz taisnīgu tiesu), sūdzējās, ka viņa tika notiesāta par vidēja smaguma miesas bojājumu nodarīšanu nepilngadīgai personai, neraugoties uz pamatotām šaubām par viņas vainu. Proti, iesniedzēja apgalvoja, ka trūka pierādījumu un tiesa nebija izvērtējusi viņas iesniegto eksperta atzinumu, kā arī tā nebija pieprasījusi papildu izmeklēšanu. Savukārt atsaucoties uz Konvencijas 3.pantu (spīdzināšanas un necilvēcīgas attieksmes aizliegums) kopsakarā ar 7.protokola 4.pantu (tiesības netikt divreiz tiesātām vai sodītām), iesniedzēja sūdzējās, ka notiesājošā sprieduma, kuru Augstākā tiesa atteicās izskatīt no jauna, izpilde pārkāpa viņas šajos Konvencijas pantos garantētās tiesības, jo piedziņa tika vērsta pret viņas nekustamo īpašumu, kurā viņa dzīvoja kopā ar māti un nepilngadīgo meitu. Tāpat, atsaucoties uz Konvencijas 3.pantu kopsakarā ar 7.protokola 4.pantu, iesniedzēja sūdzējās par to, ka sodāmības dēļ viņai tika liegta iespēja iegūt Latvijas pilsonību. Iesniedzējas sūdzības Tiesa izlēma, nelūdžot Latvijas valdības apsvērumus.

Vērtējot sūdzības par Konvencijas 6.panta pārkāpumu pieņemamību izskatīšanai pēc būtības, Tiesa secināja, ka nav ievērots Konvencijas 35.panta 1.punktā noteiktais sešu mēnešu termiņš sūdzības iesniegšanai. Tiesa, atsaucoties uz tās iepriekšējo judikatūru, norādīja, ka Kriminālprocesa likuma 63.nodaļā paredzētā spēkā esošo nolēmumu jauna izskatīšana sakarā ar materiālo vai procesuālo normu būtisku pārkāpumu ir uzskatāma par tikai izņēmuma gadījumos izmantojamu tiesību aizsardzības līdzekli (*extraordinary remedy*), un parasti to nevar ņemt vērā, lai aprēķinātu sešu mēnešu termiņu sūdzības iesniegšanai. Izskatāmajā lietā 2014.gadā iesniedzēja bija lūgusi pārskatīt 2011.gadā pieņemto Latvijas tiesas nolēmumu, taču Senāts šo lūgumu noraidīja. Tiesas ieskatā šajā lietā nebija nekādu īpašu apstākļu, kas Konvencijā noteikto sešu mēnešu termiņu liktu aprēķināt no šī 2014.gada lūguma datuma. Tā kā galīgais nolēmums pret iesniedzēju tika

⁵ Atšķirībā no Tiesas spriedumiem, kuru pasludināšanas datums, nevis pieņemšanas datums, ir noteicošais, Tiesas lēmumi Tiesas tiešsaistes vietnē HUDOC tiek kārtoti pēc to pieņemšanas datuma, lai gan faktiski lēmumi tiek pasludināti aptuveni trīs nedēļas vēlāk. Tādēļ šajā pielikumā ir norādīti gan lēmumu pieņemšanas, gan pasludināšanas datumi.

⁶ *Peršteina pret Latviju* (iesniegums Nr.35198/13), Eiropas Cilvēktiesību tiesas komitejas 2019.gada 2.aprīļa lēmums, pasludināts 2019.gada 25.aprīlī.

pieņemts 2011.gada 5.jūlijā, bet sūdzība par iespējamu Konvencijas 6.panta pārkāpumu tika iesniegta 2013.gada 13.maijā (1 gadu un 10 mēnešus vēlāk), Tiesa, atsaucoties uz Konvencijas 35.panta 1. un 4.punktu, to noraidīja.

Vērtējot iesniedzējas sūdzību par iespējamu Konvencijas 3.panta kopsakarā ar 7.protokola 4.pantu pārkāpumu par piedziņas vēršanu uz viņai piederošo nekustamo īpašumu, kurā dzīvoja viņas ģimene, Tiesa norādīja, ka šī sūdzība pēc būtības ietilpst Konvencijas 8.pantā garantēto tiesību uz mājokļa neaizskaramību tvērumā. Turklāt no lietas faktiem nepārprotami izriet, ka piedziņa pret iesniedzējas nekustamo īpašumu tā arī netika vērsta. Iesniedzēja vienīgi tika informēta par iespējamu piedziņas vēršanu. Tiesa tādēļ atzina, ka nav notikusi iejaukšanās iesniedzējas tiesībās uz mājokļa neaizskaramību, un, atsaucoties uz Konvencijas 35.panta 3.punkta (a) apakšpunktu un 4.punktu, iesniedzējas sūdzību noraidīja.

Vērtējot iesniedzējas sūdzību par Konvencijas 3.panta kopsakarā ar 7.protokola 4.pantu iespējamu pārkāpumu saistībā ar liegumu iegūt pilsonību, Tiesa skaidroja, ka Konvencija negarantē tiesības iegūt vai saglabāt noteiktu pilsonību. Vienlaikus Tiesa atgādināja, ka patvaļīga pilsonības nepiešķiršana, ņemot vērā pilsonības nepiešķiršanas būtisko ietekmi uz personas privāto dzīvi, atsevišķos gadījumos varētu tikt vērtēta Konvencijas 8.panta ietvaros. Taču Tiesa norādīja, ka iesniedzēja nebija izsmēlusi visus pieejamos nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus. Pirmkārt, iesniedzēja nebija pārsūdzējusi Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes lēmumu administratīvajā tiesā. Tāpat Tiesa norādīja, ka aizliegums piešķirt Latvijas pilsonību personām, kuras ir notiesātas par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, ir noteikts Pilsonības likumā, un ja iesniedzēja uzskatīja, ka Pilsonības likuma normas aizskar viņas tiesības, viņai bija iespēja vērsties Satversmes tiesā, ko viņa nav darījusi. Šo apsvērumu dēļ, Tiesa atzina, ka iesniedzēja nebija izsmēlusi nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus, un, atsaucoties uz Konvencijas 35.panta 1. un 4.punktu, iesniedzējas sūdzību noraidīja.

Augšminēto iemeslu dēļ, Tiesa vienbalsīgi atzina iesniedzējas sūdzību par nepieņemamu izskatīšanai pēc būtības.

8. Lietā *Žerebkovs pret Latviju*⁷ savā 2011.gada 2.martā iesniegtajā sūdzībā Tiesai iesniedzējs, atsaucoties uz Konvencijas 6.panta 1.punktu (tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā), sūdzējās par nesamērīgi ilgu tiesvedības, jo pirmajā instancē krimināllieta tika izskatīta vairāk nekā 6 gadus. Lai gan, ņemot vērā tiesvedības ilgumu, apelācijas instances tiesa samazināja iesniedzējam ar pirmās instances tiesas spriedumu piespriesto sodu, iesniedzējs uzskatīja, ka sods netika samazināts skaidrā un izmērāmā veidā. Proti, iesniedzējs apgalvoja, ka sods tika samazināts ne tikai tiesvedības nesamērīga ilguma dēļ, bet arī ņemot vērā jauno atbildību mīkstinošu apstākli (vainas atzīšana) un sodu politikas izmaiņas. Tāpat iesniedzējs uzskatīja, ka no valsts saņemtā kompensācija par nesamērīgu tiesvedības ilgumu 711 EUR apmērā nebija pietiekama.

Lēmumā Tiesa visupirms atgādināja par subsidiaritātes principa nozīmi Konvencijas sistēmā un uzsvēra, ka Konvencijas iespējamais pārkāpums primāri jāizvērtē un jāatlīdzina nacionālā līmenī. Turklāt valstīm ir ievērojama izvēles brīvība attiecībā uz līdzekļiem, kādus tā piedāvā personām, lai novērstu Konvencijā garantēto tiesību uz tiesvedības pabeigšanu saprātīgā termiņā iespējamo pārkāpumu. Piemēram, valsts var piedāvāt preventīvus līdzekļus – tādus, kas rada personām iespēju paātrināt krimināllieta izskatīšanu, un tādējādi tiesvedība

⁷ *Žerebkovs pret Latviju* (iesniegums Nr.16800/11), Eiropas Cilvēktiesību tiesas palātas 2019.gada 3.septembra lēmums, pasludināts 2019.gada 26.septembrī.

neieilgst. Tāpat valsts var piedāvāt kompensāciju vai atlīdzinājumu par jau notikušu Konvencijas pārkāpumu vai abu līdzekļu kombināciju, kā Tiesa secināja, piemēram, lietā *Trūps pret Latviju*. Tiesa atzina, ka savā judikatūrā ir atzinusi dažādus efektīvus līdzekļus Konvencijas 6.panta 1.punkta pārkāpuma atlīdzināšanai, tajā skaitā arī krimināllietā piemērojamā soda samazināšanu. Tiesa norādīja, ka piemērojamā soda samazināšana tiesvedības nesamērīga ilguma dēļ pati par sevi neatņem personai Konvencijas pārkāpumā cietušā statusu, tomēr persona šo statusu zaudē, ja valsts iestāde ir nepārprotami atzinusi Konvencijas pārkāpumu un piešķirusi par to kompensāciju. Lietās par nesamērīgu tiesvedības ilgumu valsts var nodrošināt pietiekamu kompensāciju, samazinot piespriesto sodu skaidrā un izmērāmā veidā.

Pievēršoties konkrētajai lietai, Tiesa visupirms secināja, ka starp pusēm nepastāv strīds par to, ka iesniedzēja tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā nav ievērotas. Šis fakts ir atspoguļots arī visu nacionālo tiesu nolēmumos, ņemot to vērā pie soda noteikšanas. Tiesa pievienojās valdības apsvērumiem, ka katrai valstij ir tiesības veidot savu sodu politiku. Savukārt, lai vērtētu, vai persona ir zaudējusi cietušā statusu Konvencijas 35.panta 3.punkta izpratnē, ja ir noticis Konvencijas 6.panta 1.punkta pārkāpums, nacionālās tiesas nolēmumā jābūt skaidri norādītam, ka piemērojamais sods samazināts tieši tiesvedības nesamērīgā ilguma dēļ. Turklāt jānorāda arī metode un iemesli, kāpēc piemērots tieši konkrētais sods. Tādēļ turpinājumā Tiesa vērtēja, vai konkrētajā lietā sods tika samazināts skaidrā un izmērāmā veidā. Izvērtējot nacionālo tiesu spriedumus, Tiesa secināja, ka visu trīs instanču tiesas nacionālā līmenī samazināja iesniedzējam piemērojamo sodu par visiem noziedzīgajiem nodarījumiem, jo uzskatīja, ka viņa tiesības uz tiesvedības pabeigšanu saprātīgā termiņā nebija ievērotas. Tomēr Tiesa secināja, ka attiecībā uz apsūdzības papildinājumiem – Krimināllikuma 193.panta otrajā daļā un 274.panta pirmajā daļā ietvertais noziedzīgais nodarījums – tai nav iespējams precīzi noskaidrot, vai sods samazināts primāri nesamērīga tiesvedības ilguma vai sodu politikas izmaiņu dēļ. Taču Tiesa norādīja, ka attiecībā uz iesniedzēja apsūdzību pēc Krimināllikuma 176.panta otrās daļas apelācijas instances tiesa *expressis verbis* norādīja, ka piemērojamais sods tiek samazināts uz pusi nesamērīga tiesvedības ilguma dēļ. Turklāt Tiesa atzīmēja, ka laikā, kad nacionālā līmenī nebija nostiprināta judikatūra par to, pēc kādiem principiem jāsamazina sods tiesvedības nesamērīga ilguma dēļ, apelācijas instances tiesa pielika īpašas pūles, lai pamatotu piemērojamā soda samazināšanu. Tādēļ Tiesa uzskatīja, ka attiecībā uz iesniedzēja apsūdzību pēc Krimināllikuma 176.panta otrās daļas nacionālās tiesas bija sniegušas pienācīgu izvērtējumu par tiesvedības ilguma ietekmi uz piemērojamo sodu. Turklāt piemērotie sodi par noziedzīgajiem nodarījumiem, kas paredzēti 193.panta otrajā daļā un 274.panta pirmajā daļā, tika ieskaitīti piemērotajā sodā. Tādējādi Tiesa secināja, ka iesniedzējam krimināllietas ietvaros sniegtā nemantiskā rakstura kompensācija bija piemērota un pietiekama.

Nobeigumā Tiesa pievērsās iesniedzēja civilprasībai pret valsti par kompensāciju par nesamērīgu tiesvedības ilgumu. Apelācijas instances tiesa iesniedzēja prasību daļēji apmierināja un piešķīra viņam kompensāciju 711 EUR apmērā. Šajā sakarā Tiesa atkārtāja, ka valstīm ir ievērojama izvēles brīvība attiecībā uz veidu, kādā tās novērš Konvencijā garantēto tiesību uz tiesvedības pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpumus. No vienas puses, valsts var noteikt tikai kompensējošo tiesību aizsardzības līdzekli, ar nosacījumu, ka kompensācijas apmērs nav nesamērīgs, salīdzinot ar Tiesas piešķirtajām kompensācijām līdzīgās lietās. No otras puses, valsts var nodrošināt dažādu tiesību aizsardzības līdzekļu kombināciju, piemēram, krimināllietā piemērojamā soda samazināšana kopsakarā ar mantiska rakstura kompensāciju. Taču Tiesa atzīmēja, ka konkrētajā lietā tā nevērtēs iesniedzējam piešķirtās kompensācijas apmēru, jo Tiesas ieskatā iesniedzējam krimināllietas

ietvaros nodrošinātā nemantiskā rakstura kompensācija (piemērotā soda samazināšana) ir pietiekama.

Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, Tiesa secināja, ka iesniedzējs nav uzskatāms par Konvencijā garantēto tiesību pārkāpumā cietušo, jo viņa tiesību pārkāpums tika atlīdzināts jau nacionālā līmenī. Līdz ar to iesniedzēja sūdzība tika noraidīta atbilstoši Konvencijas 35.panta 3.punkta (a) apakšpunktam un 4.punktam.

9. Lietā *Fjodorovs pret Latviju*⁸ savā 2011.gada 25.jūlijā iesniegtajā sūdzībā Tiesai iesniedzējs, atsaucoties uz Konvencijas 6.panta 1.punktu (tiesības uz taisnīgu tiesu) un 6.panta 3.punkta (d) apakšpunktu (pušu līdztiesības princips), sūdzējās, ka apelācijas instances tiesa, kas atcēlusi pirmās instances tiesas spriedumu, piespriežot iesniedzējam smagāku sodu, noraidīja viņa lūgumu uzaicināt uz tiesas sēdi un nopratināt liecinieku, kurš vienlaikus bija arī cietušais.

Valdība izvirzīja argumentu, ka iesniedzējs nav izsmēlis viņam pieejamos tiesību aizsardzības līdzekļus, jo savā kasācijas sūdzībā nebija sūdzējies par apelācijas instances tiesas atteikumu izsaukt uz tiesas sēdi liecinieku. Kasācijas sūdzībā viņš sūdzējās tikai par to, ka apelācijas tiesas spriedums balstījās uz pieņēmumiem. Atbildot uz valdības apsvērumiem, iesniedzējs izvirzīja argumentu, ka viņa sūdzības būtība tika interpretēta nepareizi, norādot, ka viņa tiesību pārkāpums radies tādēļ, ka apelācijas instances tiesa lēmusi par noziedzīga nodarījuma klasifikāciju, pamatojoties uz tiem pašiem pierādījumiem, kurus jau vērtēja pirmās instances tiesa. Savukārt Tiesa atgādināja, ka tā vērtē argumentus, kas izvirzīti pēc tam, kad valdība jau ir saņēmusi paziņojumu par lietu, tikai tad, ja tie paskaidro sākotnējo sūdzību. Tādēļ Tiesa norādīja, ka nevērtēs iesniedzēja sūdzību par noziedzīga nodarījuma klasifikācijas maiņu, jo šī sūdzība nav uzskatāma par sākotnējās sūdzības papildinājumu.

Turpinājumā Tiesa atgādināja, ka Konvencijas 35.panta 1.punkts noteic, ka sūdzības pirms to iesniegšanas Tiesā ir jāizvirza arī nacionālā līmenī atbilstoši nacionālo likumu prasībām. Izvērtējot iesniedzēja kasācijas sūdzības saturu, Tiesa piekrita valdībai, ka iesniedzējs tajā nebija sūdzējies par atteikumu izsaukt liecinieku apelācijas instances tiesas sēdē. Ņemot vērā iepriekš minēto, Tiesa secināja, ka iesniedzējs nav izsmēlis viņam pieejamos tiesību aizsardzības līdzekļus Latvijā un noraidīja iesniedzēja sūdzību saskaņā ar Konvencijas 35.panta 1. un 4.punktu.

10. Lietā *Davidovs pret Latviju*⁹ savā 2018.gada 11.aprīlī iesniegtajā sūdzībā Tiesai iesniedzējs, atsaucoties uz Konvencijas 3.pantu (spīdzināšanas, cietsirdīgas un pazemojošas izturēšanās aizliegums), sūdzējās par ieslodzījuma apstākļiem Valmieras policijas iecirknī, kurā viņš uzturējās no 2016.gada 13.janvāra līdz 15.janvārim. Iesniedzējs apgalvoja, ka kamerā nav bijusi nodrošināta gaisa cirkulācija un apgaismojums, kā arī nebija aprīkojuma (galds, sols). Tāpat iesniedzējs uzskatīja, ka viņa tiesību pārkāpumu radījis fakts, ka kamerā odis pēc kanalizācijas, sienas un griesti bijuši netīri, un nodrošinātā personīgā telpa bijusi mazāka par 3m². Iesniedzējs arī norādīja, ka situāciju pasliktināja viņa veselības stāvoklis (garīga rakstura traucējumi un pārciesta tuberkuloze). Turklāt iesniedzēja ieskatā viņa turēšana šādos apstākļos esot liegusi viņam pienācīgi sagatavoties tiesas sēdei.

⁸ *Fjodorovs pret Latviju* (iesniegums Nr.47018/11), Eiropas Cilvēktiesību tiesas komitejas 2019.gada 8.oktobra lēmums, pasludināts 2019.gada 31.oktobrī.

⁹ *Davidovs pret Latviju* (iesniegums Nr.17670/18), Eiropas Cilvēktiesību tiesas komitejas 2019.gada 12.novembra lēmums, pasludināts 2019.gada 5.decembrī.

Lēmumā Tiesa, atsaucoties uz tās iepriekšējo judikatūru, atgādināja, ka tiesību aizskārumam jāsasniedz minimālais smaguma līmenis, lai uz to varētu attiecināt Konvencijas 3.pantu. Šī minimuma noteikšana ir relatīva, tā ir atkarīga no visu lietas apstākļu kopuma – aizskāruma ilguma, fiziskām un emocionālām sekām, kas radītas personai, un noteiktos gadījumos no personas dzimuma, vecuma un veselības stāvokļa. Brīvības ierobežošanas kontekstā Konvencijas 3.pants ir piemērojams, ja ciešanas pārsniedz tās, kas ir neizbēgamas, atrodoties ieslodzījumā. Vērtējot ieslodzījuma apstākļus, jāņem vērā apstākļu kumulatīvā ietekme. Tāpat jāņem vērā laika posma ilgums, kuru persona pavadīja noteiktos apstākļos.

Pievēršoties iesniedzēja argumentam, ka viņam nebija nodrošināta pietiekama personīgā telpa, Tiesa skaidroja, ka šajā kontekstā Konvencijas 3.panta pārkāpums varētu rasties tādā gadījumā, ja privātās telpas trūkums ir sasaistīts ar vēl kādu citu apstākli, kas ieslodzītajam rada iespējamās ciešanas. Piemēram, gadījumā, kad nav nodrošināta iespēja āra vingrošanai, dabīgs apgaismojums, gaisa cirkulācija, kad temperatūra iekštelpās nav adekvāta, nav iespējas privāti izmantot labierīcības, nav nodrošinātas sanitārās un higiēnas pamatprasības. Savukārt attiecībā uz īslaicīgas aizturēšanas vietām, piemēram, policijas iecirkņiem, Tiesas judikatūrā formulēti atšķirīgi principi, proti, Tiesa var konstatēt Konvencijas 3.panta pārkāpumu arī tad, ja policijas iecirkņi tiek izmantoti, lai tajos aizturētu personas ilgstošu laiku. Konkrētajā gadījumā iesniedzēju turēja Valmieras policijas iecirkņa kamerā, kas paredzēta tikai īslaicīgam apcietinājumam. Turklāt šajā aptuveni 48 stundu laika posmā, kuru iesniedzējs pavadīja Valmieras policijas iecirknī, viņam bija nodrošināta personīgā telpa 3-4m² platībā un 31 minūti ilga pastaiga. Tāpat viņš šajā laikā piedalījās arī dažādās izmeklēšanas darbībās un tiesas sēdē. Līdz ar to faktiskais laiks, kas pavadīts kamerā, bija vēl īsāks.

Vērtējot sūdzību par ventilācijas trūkumu kamerā, Tiesa atsaucās uz Latvijas tiesām, kuras konstatēja, ka kamerā nebija dabiskās ventilācijas, savukārt mākslīgās ventilācijas sistēma tika rekonstruēta. Lai gan Tiesa atzinīgi novērtēja nacionālo iestāžu darbu, uzlabojot ieslodzījuma apstākļus, tā arī atzīmēja, ka valstīm ir pienākums organizēt savu cietumu sistēmu tādā veidā, lai nodrošinātu cilvēka cieņas aizsardzību neatkarīgi no finansiālām vai loģistikas grūtībām. Attiecībā uz konkrēto lietu Tiesa norādīja, ka ventilācijas sistēmas rekonstrukcija tika veikta ziemas mēnešos, kamerā bija vismaz viens atvērums, pa kuru plūst gaisam no koridora, savukārt labierīcības bija pienācīgi nodalītas no pārējās kameras. Līdz ar to Tiesa nevarēja secināt, ka ventilācijas trūkums būtu īpaši pasliktinājis apstākļus, kādos iesniedzējs tika turēts.

Tiesa piekrita iesniedzējam, ka ieslodzījuma apstākļi jāvērtē kopsakarā ar viņa iepriekšējo slimību vēsturi – pārciestu tuberkulozi un adaptācijas traucējumiem. Tiesa norādīja, ka ciešanas, kas rodas dabiskas izcelsmes slimības rezultātā, arī var ietilpst Konvencijas 3.panta tvērumā, ja ieslodzījuma apstākļi, par kuriem valsts ir atbildīga, tās ir pastiprinājuši. Ieslodzītie ar garīga rakstura traucējumiem ir neaizsargātāki par citiem ieslodzītajiem, un noteiktie ieslodzījuma apstākļi rada lielāku risku viņu veselībai. Taču konkrētajā lietā Tiesa ņēma vērā, ka iesniedzēja veselības stāvokli pārbaudīja neatliekamās medicīniskās palīdzības ārsti, kas nekonstatēja garīgās veselības problēmas vai apdraudējumu iesniedzēja veselībai. Turklāt nacionālā līmenī apelācijas instances tiesa rūpīgi izvērtēja iesniedzēja argumentus par veselības stāvokli, secinot, ka nav saskatāmas negatīvas sekas, kas viņam būtu radītas izvietojuma konkrētajā kamerā dēļ. Tādēļ Tiesa nesaskatīja iemeslu nonākt pie atšķirīgiem secinājumiem.

Atbildot uz iesniedzēja argumentiem, ka viņa pārvešana uz īslaicīgas aizturēšanas vietu nebija nepieciešama un notika nepiemērotā laikā, ņemot vērā tuvojošos tiesas sēdi, Tiesa secināja, ka šī pārvešana nebija patvaļīga. Savukārt attiecībā uz iesniedzēja iebildumiem par grūtībām sagatavoties tiesas sēdei Tiesa norādīja, ka iesniedzējs nebija sniedzis pietiekamu informāciju par tiesas sēdē izskatītās lietas būtību, tajā pieņemtajiem lēmumiem, par to, vai viņam bija nodrošināta aizstāvība. Līdz ar to Tiesa nevarēja izvērtēt tiesas sēdes nozīmīgumu un nepieciešamu sagatavošanās līmeni.

Visbeidzot, izvērtējot iesniedzēja pārejās sūdzības, Tiesa atsaucās uz nacionālo tiesu vērtējumu, ka iesniedzējs vairākkārt nonācis pretrunās, bet atsevišķos gadījumos iespējamus pārkāpumus nacionālā līmenī pat nav minējis. Tiesa pievienojās nacionālo tiesu secinājumiem, ka konkrētās telpas nebūtu piemērotas ilglaicīgam apcietinājumam, tomēr, ņemot vērā, ka konkrētajā gadījumā iesniedzējs tajās pavadīja tikai aptuveni 48 stundas (tajā skaitā ārpus kameras pavadītais laiks), viņam radītais aizskārums nesasniedza minimālo aizskāruma līmeni, lai izraisītu valsts atbildību Konvencijas 3.panta kontekstā. Līdz ar to atbilstoši Konvencijas 35.panta 3.punkta (a) apakšpunktam un 4.punktam Tiesa noraidīja iesniedzēja sūdzību kā acīmredzami nepamatotu.

11. Lietā *Vecbaštika pret Latviju*¹⁰ savā 2011.gada 18.augustā iesniegtajā sūdzībā Tiesai iesniedzēji, 19 Rucavas novada Dunikas pagasta iedzīvotāji un zemes īpašnieki, atsaucoties uz Konvencijas 6.panta 1.punktu (tiesības uz pieeju tiesai), sūdzējās, ka viņiem ir liegta pieeja tiesai, lai apstrīdētu teritorijas plānojumus un detālplānojumus, kuri paredz vēja elektrostaciju (turpmāk – VES) uzstādīšanu Rucavas novada Dunikas pagastā. Iesniedzēji apgalvoja, ka vienīgais viņiem pieejamais tiesību aizsardzības mehānisms bija Satversmes tiesa, taču iesniedzēji uzskatīja, ka tā neatbilst jēdzienam “tiesa” Konvencijas 6.panta 1.punkta izpratnē. Šajā sakarā iesniedzēji norādīja, ka viņu konstitucionālā sūdzība tika izskatīta rakstveida procesā un ka Satversmes tiesas kompetence aprobežojās ar tiesību normu atbilstības Satversmei pārbaudi; tā nevarēja, piemēram, piešķirt kompensāciju par cilvēktiesību pārkāpumiem. Atsaucoties uz Konvencijas 8.pantu (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību), iesniedzēji apgalvoja, ka Dunikas pagastā paredzētā VES būvniecība negatīvi ietekmēs apkārtnējo vidi un VES tuvumā dzīvojošo personu veselību, jo VES rada augsta līmeņa troksni un citus traucēkļus (vibrācijas, zemas frekvences skaņas, apēnojumu un zibšņus). Savukārt atsaucoties uz Konvencijas 1.protokola 1.pantu (tiesības uz īpašumu), iesniedzēji sūdzējās par to, ka komerciālo vēja parku darbība, kā to paredzēja teritorijas plānojums, kā arī VES uzstādīšana, pārkāpj viņu tiesības uz īpašumu. Visbeidzot, atsaucoties uz Konvencijas 13.pantu kopsakarā ar Konvencijas 1.protokola 1.pantu (tiesības uz efektīviem tiesību aizsardzības līdzekļiem), iesniedzēji sūdzējās par to, ka viņiem nav pieejami efektīvi tiesību aizsardzības līdzekļi, kas izskatītu viņu sūdzības par tiesību uz īpašumu pārkāpumu.

Tiesa piekrita valdības argumentam, ka iesniedzēju sūdzība neietilpst Konvencijas 6.panta tvērumā. Tiesa atgādināja, ka tiesvedība ietilpst Konvencijas 6.panta 1.punkta tvērumā, ja tās mērķis ir noteikt “civilās tiesības un pienākumus”, pat ja šāda tiesvedība notiek Satversmes tiesā, ja izpildās vairāki priekšnoteikumi. Proti, ir jābūt strīdam par tādām “civilajām tiesībām”, kuras vismaz ticami tiek atzītas nacionālajā tiesību sistēmā, strīdam ir jābūt patiesam un nopietnam un, visbeidzot, procesa iznākumam jābūt izšķirošam attiecībā uz strīda pamatā esošajām tiesībām. Tiesa nevērtēja, vai ir izpildīti divi pirmie priekšnoteikumi, jo atzina, ka nav izpildīts trešais priekšnoteikums, proti, iesniedzēju

¹⁰ *Vecbaštika pret Latviju* (iesniegums Nr.52499/11), Eiropas Cilvēktiesību tiesas komitejas 2019.gada 19.novembra lēmums, pasludināts 2019.gada 12.decembrī.

pieteikums Satversmes tiesā un Satversmes tiesas secinājumi lietā attiecībā uz Dunikas pagasta teritorijas plānojumu un detālplānojumu izstrādi tiešā veidā nebija izšķiroši iesniedzēju tiesībām uz īpašumu un tiesībām dzīvot labvēlīgā vidē. Tiesa norādīja, ka Dunikas pagasta teritorijas plānojumu un detālplānojumu, kuri paredz VES uzstādīšanu Dunikas pagastā pienācīgā attālumā no iesniedzēju mājām, apstiprināšana neradīja iesniedzējiem nopietnu kaitējumu, un starp tiesvedību Satversmes tiesā un tiesībām, uz kurām atsaucas iesniedzēji, nepastāvēja tieša saikne. Tādēļ Tiesa secināja, ka iesniedzēju sūdzība par pieeju tiesai neietilpst Konvencijas 6.panta tvērumā, un noraidīja to saskaņā ar Konvencijas 35.panta 3.punkta (a) apakšpunktu un 4.punktu.

Pievēršoties iesniedzēju sūdzībai par Konvencijas 8.panta pārkāpumu, Tiesa visupirms atzīmēja, ka Konvencijā nav tieši paredzētas tiesības uz tīru un klusu vidi. Tomēr, ja troksnis un citi traucēkļi ietekmē indivīdu nopietni un tiešā veidā, jautājums var tikt vērtēts Konvencijas 8.panta kontekstā. Proti, Konvencijas 8.pants ir piemērojams smagiem vides piesārņojuma gadījumiem, kas var nelabvēlīgi ietekmēt indivīda labklājību un viņa privāto un ģimenes dzīvi, pat ja tas nerada nopietnus riskus indivīda veselībai. Pievēršoties konkrētajai lietai, Tiesa atzīmēja, ka atšķirībā no daudzām citām lietām vides jomā, kas skar reālus un pastāvošus traucēkļus, iesniedzēju sūdzība attiecas uz VES, kas vēl nav uzstādītas, iespējamām negatīvām sekām. Tāpat Tiesa norādīja, ka iesniedzēji nav iesnieguši pietiekamus pierādījumus, ka teritorijas plānojuma un detālplānojuma apstiprināšana, paredzot VES uzstādīšanu un ekspluatāciju netālu no iesniedzēju mājām, radītu nopietnus riskus iesniedzēju tiesībām uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību; norāde uz iespējamām negatīvām sekām, kas var rasties saistībā ar VES ekspluatāciju, nav pietiekama, lai iesniedzēji apgalvotu, ka ir Konvencijas 8.panta pārkāpuma upuri. Līdz ar to Tiesa secināja, ka iesniedzēju sūdzība neietilpst arī Konvencijas 8.panta tvērumā, un noraidīja to saskaņā ar Konvencijas 35.panta 3.punkta (a) apakšpunktu un 4.punktu.

Izskatot iesniedzēju sūdzību par Konvencijas 1.protokola 1.panta iespējamo pārkāpumu, Tiesa norādīja, ka iesniedzēji nav iesnieguši Tiesai pierādījumus par to, ka VES paredzētās uzstādīšanas dēļ nekustamo īpašumu cenas pazeminājās vai ka iesniedzēju biznesam būtu nodarīti zaudējumi. Tādēļ Tiesa secināja, ka šī iesnieguma daļa ir acīmredzami nepamatota, un noraidīja to saskaņā ar Konvencijas 35.panta 3.punkta (a) apakšpunktu un 4.punktu. Ņemot vērā iepriekšminēto, Tiesa noraidīja arī iesniedzēju sūdzību par Konvencijas 13.pantu kopsakarā ar Konvencijas 1.protokola 1.pantu, jo secināja, ka pieeja tiesību aizsardzības mehānismiem ir iespējama tikai tad, ja ir izvirzīta ticama sūdzība par iespējamu tiesību uz īpašumu pārkāpumu.

--- teksta beigas ---